

การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

The Building of Conservation Ancient Place in Temple Network within

Monasteries of Buddhist Sangkha in Loei Province

พระสิริรัตนเมธี

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เลย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ธีระวัฒน์ แสนคำ

อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสงฆ์ในการในจังหวัดเลย, เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย และเพื่อสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสงฆ์ในการในจังหวัดเลย

จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ในการในจังหวัดเลยยังมีบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด ซึ่งแปลผลจากค่าเฉลี่ยและระดับบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสงฆ์ในการในจังหวัดเลยจากการตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับปานกลาง

การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย ได้เลือกวัดที่มีโบราณสถานจำนวน 10 วัดเป็นพื้นที่ศึกษา พบว่าโบราณสถานหลายแห่งยังขาดการเอาใจใส่ในการดูแล ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และขาดความร่วมมือการอนุรักษ์ดูแลโบราณสถานของชุมชน พระภิกษุสามเณรจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของโบราณสถาน ร่วมกันดูแลรักษาความสะอาด วางแผนการอนุรักษ์ ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนา และสร้างเครือข่ายในการดูแลรักษาโบราณสถานกับกลุ่มพระสงฆ์ในการในจังหวัดเลยที่ภายในวัดมีโบราณสถาน

ส่วนการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสงฆ์ในการในจังหวัดเลย เกิดกระบวนการทำงานเพื่อสร้างเครือข่ายเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ขั้นตอนการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ขั้นตอนการคัดเลือกคณะทำงานเครือข่าย ขั้นตอนกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเครือข่ายพระสงฆ์ในการ ซึ่งมีการนำหลักพุทธธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงบูรณาการ เพื่อที่จะนำพาให้โบราณสถานภายในวัดได้รับการอนุรักษ์อย่างจริงจังและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : พระสงฆ์ในการ, โบราณสถาน, การอนุรักษ์, จังหวัดเลย

ABSTRACT

The research of “The Building of Conservation Ancient Place in Temple Network within Monasteries of Buddhist Sangkha in Loei Province” is a mix research, aimed to study the role and process of preserving ancient place in temple network within community networks to conservation ancient place in temple network within monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province, study conservation approaches ancient place in temple network within monasteries of

Buddhist Sangkha in Loei province and study community networks to conservation ancient place in temple network within monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province.

From the study, had found monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province have role and process of preserving ancient place in temple results from the mean and the level of roles and processes in preservation of ancient place in temple from the questionnaire were at a moderate level.

A study the proper way to preserve ancient place in temple within monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province has 10 temples as study area. Could found problems such as encroachment, destruction and lack of conservation, from many cause, such as the encroachment from depreciate, irresponsible of implicated institutions, ignorance-unknowing about ancient place in temple conservation, and lack of cooperation to conserved and observed local communities' ancient place in temple and community networks to conservation ancient place in temple network within monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province

Finally, the establish of community networks to conservation ancient place in temple network within monasteries of Buddhist Sangkha in Loei province, affected to the process of the network establish working. Starting from bring together with related persons, meeting with related persons, selected to working group of network monasteries of Buddhist Sangkha, set the role and duty for working group of network by used the “APARIHANIYADHAMMA”, a teaching of Buddha. to applied for conservation, by integration, for ancient place in temple will be conserved earnestly and sustainable development.

Keywords : Monasteries of Buddhist Sangkha, Ancient Place, Conservation,

Loei Province

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดเลยเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของภูมิภาค มีอาณาเขตติดต่อกับภาคเหนือตอนล่างซึ่งมีแนวเทือกเขาเพชรบูรณ์เป็นเขตกัน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีแม่น้ำโขงและแม่น้ำเหืองเป็นพรมแดนธรรมชาติ มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 11,424 ตารางกิโลเมตร (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ฯ, 2544 : 1) จังหวัดเลยประกอบไปด้วย 14 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเลย นาดัง เชียงคาน ปากชม ด่านซ้าย นาแห้ว ภูเรือ ท่าลี่ วังสะพุง ภูกระดึง ภูหลวง ผาขาว เอราวัณ และหนองหิน

พื้นที่จังหวัดเลยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ภูเขา มีภูเขาสำคัญในจังหวัดได้แก่ ภูกระดึง ภูหลวง ภูเรือและภูหอ มีแม่น้ำเลยเป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัด ไหลผ่านพื้นที่อำเภอภูหลวง วังสะพุง อำเภอเมืองเลยและไหลไปบรรจบกับแม่น้ำโขงที่อำเภอเชียงคาน ที่ราบลุ่มแม่น้ำเลยจึงเป็นที่ราบลุ่มสำคัญของจังหวัดเลย นอกจากนี้ ยังมีที่ราบลุ่มแม่น้ำหมันที่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอด่านซ้ายและอำเภอนาแห้ว และที่ราบลุ่มแม่น้ำเหืองที่ครอบคลุมพื้นที่อำเภอนาแห้ว ท่าลี่และอำเภอเชียงคาน ในขณะที่เดียวกันจังหวัดเลยยังติดกับบริเวณแม่น้ำโขงในเขตอำเภอเชียงคานและอำเภอปากชม

ในพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำเลยได้มีการพบร่องรอยชุมชนโบราณและแหล่งโบราณคดีสำคัญหลายแห่ง ดังนั้นในพื้นที่จังหวัดเลยมีร่องรอยการเข้ามาอาศัยอยู่ของมนุษย์ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (กรมศิลปากร, 2531 : 81-84 ; สุรพล ดำริห์กุล, 2549 : 23-32) เรื่อยมาจนถึงสมัยทวารวดี ก่อนเข้าสู่การได้รับอิทธิพลและกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง และเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณสำคัญหลายแห่งของอาณาจักรล้านช้าง เช่น เมืองทรายขาว ในเขตอำเภอวังสะพุง เมืองเลย ในเขตอำเภอเมืองเลย และเมืองเชียงคานในเขตอำเภอเชียงคาน

การที่บริเวณจังหวัดเลยเป็นพื้นที่เก่าแก่และเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง ทำให้มีการพบร่องรอยแหล่งโบราณคดีหรือโบราณสถานต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา เช่น สิม (โบสถ์) วิหาร พระพุทธรูปและพระเจดีย์ กระจายอยู่ตามพื้นที่ราบลุ่มซึ่งเคยเป็นบริเวณชุมชนโบราณมาก่อน แต่หลักฐานทางศิลปะสถาปัตยกรรมที่ยังสมบูรณ์อยู่ค่อนข้างมากที่สุด คือ พระพุทธรูปและพระเจดีย์ ซึ่งยังมีความสำคัญต่อจิตใจในด้านความเชื่อและวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพราะถือเป็นปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่กราบไหว้สักการะของพุทธศาสนิกชนอีกด้วย

เนื่องจากโบราณสถานส่วนใหญ่ในจังหวัดเลยตั้งอยู่ในวัด เช่น วัดกู่คำ วัดมหาธาตุ วัดศรีคุณเมือง วัดท่าคก วัดท่าแขก วัดศรีจันทร์ วัดศรีชมชื่น วัดศรีภูมิ วัดศรีมงคล วัดโพธิ์ชัย วัดโพธิ์ชัยมงคล เป็นต้น บางแห่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเพียงแคได้รับการสำรวจเบื้องต้นเท่านั้น จึงทำให้การดูแลโบราณสถานค่อนข้างมีปัญหา ภาระในการดูแลโบราณสถานจึงตกอยู่ที่พระสังฆาธิการซึ่งเป็นเจ้าคณะผู้ปกครองวัด ที่ต้องดูแลศาสนสถานต่างๆ ภายในวัด ให้มีความมั่นคงสมบูรณ์สนองศรัทธาจารีตประเพณีพุทธศาสนิกชน

โดยปกติแล้ว พระสังฆาธิการมีหน้าที่หลัก 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ การปกครองและดูแลภายในวัดถือเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญที่สุดของพระสังฆาธิการ การปกครองดูแลวัดนั้น ไม่ใช่เฉพาะการปกครองพระสงฆ์สามเณรภายในวัดเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมไปถึงการดูแลรักษาและสร้างศาสนสถานที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาภายในวัดด้วย (พระมหากวีวัฒน์ สุขเมธี, 2557 : 276-277) ดังนั้น พระสังฆาธิการจึงมีความจำเป็นที่จะต้องดูแลรักษาโบราณสถานที่อยู่ภายในวัดให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ หรือให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยให้เป็นไปตามกฎหมายบ้านเมืองและพระธรรมวินัย เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาอย่างเช่นที่เป็นข่าวโด่งดังในช่วงปี พ.ศ.2558 กรณีการฟ้องร้องดำเนินคดีกับวัดกัลยาณมิตร กรุงเทพมหานคร ของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม (ไทยรัฐออนไลน์, สืบค้น 19 มีนาคม 2558)

แม้ว่าประเทศไทยจะมีพระราชบัญญัติโบราณวัตถุโบราณสถาน ฯลฯ มาตั้งแต่ พ.ศ.2504 มีอนุสัญญาระหว่างประเทศ และทำสัญญากับบางประเทศเพื่อป้องกันการนำเข้า-ส่งออกโบราณวัตถุที่ผิดกฎหมาย (กรมศิลปากร, 2541) เช่น โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่เป็นหลักฐานความเป็นมาของประเทศชาติ จะซื้อขายได้ก็เฉพาะสิ่งของที่เป็นสมบัติส่วนตัวที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษผู้สร้างขึ้นเท่านั้น แต่กระนั้นก็ยังมีการซื้อขายโบราณวัตถุอันเป็นสมบัติของชาติกันอย่างกว้างขวาง มิได้เกรงกลัวอาญาของกฎหมายเลยวิธีเดียวที่อาจช่วยแก้ปัญหานี้ได้คือ กระตุ้นจิตสำนึกของคนให้มีคุณธรรม ให้มีความรู้สึกผิดชอบที่จะร่วมแรงร่วมใจอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของประเทศ ให้เป็นสมบัติวัฒนธรรมของบ้านเมืองมิใช่เป็นสมบัติส่วนตัว ทั้งนี้จะต้องรื้อกระหนาบตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เพราะพรุ่งนี้ก็อาจสายไปเสียแล้ว

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการศึกษาและอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย ก่อนที่แหล่งโบราณสถานเหล่านี้จะถูกทำลายโดยการกระทำของประชาชนพระสงฆ์สามเณรที่ปราศจากความรู้ความเข้าใจ โดยดำเนินการสำรวจศึกษาแหล่งโบราณสถาน เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับพระสงฆ์ สามเณร นักเรียน นักศึกษา

เยาวชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ได้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจ นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจที่ลุ่มลึกในการดูแลและอนุรักษ์โบราณสถานและมรดกทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของท้องถิ่นและประเทศชาติแบบมีส่วนร่วมให้คงอยู่สืบไป

ทั้งนี้ หากมีการศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาโบราณสถานภายในวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ก็จะเป็นการสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวิถีวัฒนธรรมที่กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เช่น ภูเรือ ภูกระดึงและชุมชนวัฒนธรรมเชียงคาน เป็นต้น ถือเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวและกระจายรายได้ไปยังชุมชนต่างๆ ตลอดจนทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา อันจะเป็นการสอดคล้องการท่องเที่ยวในภูมิภาคที่จะเกิดขึ้นหลังการก้าวสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปลายปี พ.ศ.2558 ที่จะถึงนี้ ซึ่งจังหวัดเลยจะมีความได้เปรียบเนื่องจากอยู่ติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีเส้นทางคมนาคมติดต่อถึงการโดยสะดวก และมีความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมระหว่างกันด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย
3. เพื่อสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาประวัติความเป็นมาทางหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย คำบอกเล่า หรือจากเอกสาร หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเป็นมาในมิติต่างๆ ของแหล่งโบราณสถานในบริเวณจังหวัดเลย โดยความร่วมมือของพระสงฆ์ ประชาชน นักวิชาการ นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีที่เกี่ยวข้อง
2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - (1) พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวนทั้งสิ้น 129 รูป
 - (2) พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสวัดที่มีโบราณสถานสำคัญในจังหวัดเลย จำนวนทั้งสิ้น 10 รูป
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ วัดในจังหวัดเลย ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ประกอบไปด้วย 14 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองเลย นาด้วง เชียงคาน ปากชม ด่านซ้าย นาแห้ว ภูเรือ ท่าลี่ วังสะพุง ภูกระดึง ภูหลวง ผาขาว เอราวัณ และหนองหิน

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยทั้งในเชิงเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย และบทบาทด้านต่างๆ ของพระสังฆาธิการจากหนังสือ งานวรรณกรรม งานวิจัย
2. ศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่
 - (1) พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวนทั้งสิ้น 129 รูป
 - (2) พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสวัดที่มีโบราณสถานสำคัญในจังหวัดเลย จำนวนทั้งสิ้น 10 รูป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

(1) การสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์

(2) การสร้างแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถาน

ภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

(3) การสร้างแบบสอบถามแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

4. เก็บรวบรวมข้อมูล

(1) แจกแบบสอบถาม เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

(2) การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของโบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย และบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

(3) ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อตรวจสอบข้อมูลบทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย และแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

(4) จัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของโบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย และบทบาทพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยกับการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด ตลอดจนการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการเรียบเรียง การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

6. การนำเสนอข้อมูล ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อให้เห็นการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย และเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเหตุเป็นผลกับเนื้อหาที่นำเสนอ พร้อมเสนอความเห็นเพิ่มเติมของคณะผู้วิจัยในการเรียบเรียง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การแจกแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ ประชุมระดมความคิดเห็น และการสังเกตจากการลงพื้นที่ภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

บทบาทและกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

การศึกษบทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการแจกแบบสอบถามพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลยเพื่อหาค่าสถิติเชิงปริมาณ แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการในจังหวัดเลยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

1. บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยจากการตอบแบบสอบถาม

การศึกษบทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวน 129 ชุด ผลการวิเคราะห์บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยโดยภาพรวม จากแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวน 129 ชุด โดยได้กำหนดระดับบทบาท

ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลยในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่ท่านปฏิบัติในระดับที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

5 หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง บทบาทของพระสังฆาธิการอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผลสรุปบทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยจากแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1

แสดงค่าเฉลี่ยและระดับบทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

ข้อที่	บทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย	ค่าเฉลี่ย	การแปลผล
1	มีความรู้ความเข้าใจประวัติความเป็นมาและความสำคัญของโบราณสถาน	3.65	ปานกลาง
2	มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน	3.21	ปานกลาง
3	ดูแลรักษาความสะอาดบริเวณโบราณสถาน	4.14	มาก
4	วางแผนการอนุรักษ์โบราณสถานให้มีสภาพมั่นคงแข็งแรง	3.02	ปานกลาง
5	มอบหมายให้พระภิกษุ-สามเณรภายในวัดดูแลบริเวณโบราณสถาน	4.37	มาก
6	แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อโบราณสถานอยู่ในสภาพทรุดโทรม	3.76	ปานกลาง
7	แจ้งกรมศิลปากรหรือหน่วยงานราชการเพื่อเข้ามาดูแลตรวจสอบโบราณสถานเมื่อทรุดโทรมมาก	3.06	ปานกลาง
8	ติดไฟส่องสว่างโบราณสถานในยามค่ำคืน	2.76	น้อย
9	จัดหางบประมาณในการดูแลรักษาโบราณสถาน	2.96	น้อย
10	ให้ความรู้และปลูกฝังการอนุรักษ์โบราณสถานแก่ประชาชนที่เข้ามาศึกษาภายในวัด	3.45	ปานกลาง

เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยและระดับบทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยจากการแปลผลแบบสอบถาม จะเห็นว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยมีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจเป็นเพราะพระสังฆาธิการส่วนใหญ่ที่ทำการตอบแบบสอบถาม ไม่ได้ปกครองวัดที่มีโบราณสถาน แต่การแจกแบบสอบถามพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลนั้น เพราะต้องการให้ทราบข้อมูลบทบาทการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยในภาพรวม เพื่อนำมาใช้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยเป็นลำดับต่อไป

2. กระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

การศึกษากระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวน 129 ชุด ผลการวิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยโดยภาพรวม จากแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลในจังหวัดเลย จำนวน 129 ชุด ผลการวิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยที่ผ่านมา มีรายละเอียดดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2

แสดงค่าเฉลี่ยและระดับกระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

ข้อที่	กระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย	ค่าเฉลี่ย	การแปลผล
1	ศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานและการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด	2.56	น้อย
2	มีการวางแผนการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างเป็นระบบ	2.97	น้อย
3	ปรึกษาเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรหรือผู้เกี่ยวข้องภาครัฐในการดูแลโบราณสถาน	2.86	น้อย
4	มีแนวทางป้องกันมิจกษิพเข้ามาขุดทำลายโบราณสถานอย่างชัดเจน	3.12	ปานกลาง
5	ร่วมมือกับชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณโบราณสถาน	3.64	ปานกลาง
6	ร่วมมือกับสถานศึกษาในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน	3.32	ปานกลาง
7	ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว	3.01	ปานกลาง
8	ส่งเสริมให้มีการพัฒนาโบราณสถานภายในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ	3.13	ปานกลาง
9	มีการพัฒนาบุคลากรภายในวัดและชุมชนให้เป็นผู้มีความรู้และมีบทบาทในการอนุรักษ์โบราณสถาน	2.93	น้อย
10	มีการสร้างเครือข่ายในกลุ่มพระสังฆาธิการที่ภายในวัดมีโบราณสถาน	2.04	น้อย

เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยและระดับการแปลผลกระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยจากการแปลผลแบบสอบถาม จะเห็นได้ว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยมีกระบวนการในการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดอยู่ในระดับน้อย-ปานกลาง ซึ่งอาจเป็นเพราะพระสังฆาธิการส่วนใหญ่ที่ทำการตอบแบบสอบถาม ไม่ได้ปกครองวัดที่มีโบราณสถาน และไม่ได้ดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดจนทำให้เกิดกระบวนการ แต่การแจกแบบสอบถามพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบลนั้น เพราะต้องการให้ทราบข้อมูลกระบวนการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยในภาพรวม เพื่อนำมาใช้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยเป็นลำดับต่อไป

แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย

ในงานวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย” ผู้วิจัยได้เลือกวัดในจังหวัดเลยที่มีโบราณสถานอยู่ภายในวัดมาเป็นตัวอย่างกรณีศึกษาจำนวน 10 วัด ซึ่งเป็นวัดที่มีโบราณสถานสำคัญและเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้แก่

- (1) วัดศรีจันทร์ ตั้งอยู่บ้านนาอ้อ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย วัดศรีจันทร์มีพระเจ้า 5 พระองค์ ซึ่งเป็นพระประธานในโบสถ์ และเจดีย์ประธานเป็นหลักฐานโบราณสถานที่สำคัญ
- (2) วัดศรีชมชื่น ตั้งอยู่บ้านนาอ้อ ตำบลนาอ้อ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีพระประธานในโบสถ์ เจดีย์ประธาน และหอรบซัง เป็นหลักฐานโบราณสถานที่สำคัญ
- (3) วัดศรีสัตตนาคนาน้อย ตั้งอยู่บ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย วัดศรีสัตตนาคนาน้อย พระพุทธรูปหลวงพ่อดำและเจดีย์ญาณาคูชา เป็นโบราณสถานที่สำคัญ
- (4) วัดโพธิ์ชัยมงคล ตั้งอยู่บ้านนาโป่ง ตำบลนาโป่ง อำเภอเมืองเลย จังหวัดเลย มีวิหารพระเจ้าใหญ่และพระพุทธรูปพระเจ้าใหญ่เป็นโบราณสถานที่สำคัญ
- (5) วัดพัทธสีมาราม ตั้งอยู่ด้านหลังโรงพยาบาลวังสะพุง บ้านบุ่งผักก้าม ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ภายในบริเวณวัดพัทธสีมารามมีกลุ่มใบเสมาหินวัฒนธรรมทวารวดีจำนวนกว่า 30 หลัก
- (6) วัดศรีคุณเมือง ตั้งอยู่บ้านเชียงคาน ตำบลเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ภายในวัดศรีคุณเมืองมีโบสถ์และพระพุทธรูปประธานปางนาคปรกเป็นโบราณสถานที่สำคัญ
- (7) วัดโพธิ์ชัย ตั้งอยู่ที่บ้านเดิ่น ตำบลด่านซ้าย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ภายในวัดโพธิ์ชัยมีโบราณสถานที่น่าสนใจ ได้แก่ วิหารหลวง พระพุทธรูปพระเจ้าใหญ่และพระเจดีย์ประธานวัดโพธิ์ชัย
- (8) วัดศรีบุญเรือง ตั้งอยู่ที่บ้านนาฮี ตำบลนาหอ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ภายในวัดศรีบุญเรืองมีวิหารหลวง พระประธานในวิหารหลวง โบสถ์และพระพุทธรูปประธานปางนาคปรกในโบสถ์เป็นโบราณสถานที่สำคัญ
- (9) วัดโพธิ์ศรี ตั้งอยู่ที่บ้านนาดี ตำบลนาดี อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ภายในวัดโพธิ์ศรีมีวิหารหลวง พระประธานในวิหารหลวง โบสถ์และพระพุทธรูปประธานในโบสถ์เป็นโบราณสถานที่สำคัญ
- (10) วัดศรีโพธิ์ชัย ตั้งอยู่ที่บ้านแสงภา ตำบลแสงภา อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ภายในวัดศรีโพธิ์ชัยมีโบสถ์และพระประธานในโบสถ์เป็นโบราณสถานที่สำคัญ

การศึกษาสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย ผู้วิจัยได้จัดสภาพปัญหาออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ สภาพปัญหาการรุกรานและทำลายโบราณสถานภายในวัด และสภาพปัญหาการละเลยการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด

(1) สภาพปัญหาการรุกรานและทำลายโบราณสถานภายในวัด พบว่ามีการทำลายโบราณสถานภายในวัดพัทธสีมาราม ส่วนวัดศรีสัตตนาคนาน้อยมีการสร้างอาคารวิหารขนาดเล็กขึ้นในพื้นที่ช่องว่างระหว่างโบสถ์กับพระเจดีย์ญาณาคูชา ทำให้ส่วนหลังคาของวิหารและโบสถ์ชิดเบียดกันอย่างชัดเจน และเป็นการทำลายทัศนียภาพหรือภูมิทัศน์โดยรอบของโบราณสถานด้วย พบการขโมยชิ้นส่วนหรือโบราณวัตถุในเขตโบราณสถานหรือบริเวณวัด และการฝ่าฝืนข้อห้ามของวัด เช่น การป็นป่าโบราณสถาน การใช้งานพื้นที่รอบโบราณสถานที่ผิดประเภท หรือการฝ่าฝืนข้อห้ามของวัดที่ทำการดูแลโบราณสถาน

(2) สภาพปัญหาการละเลยการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด พบว่า ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจของชุมชน การเข้าถึงวัดและโบราณสถานวัดหลายแห่งเข้าถึงได้ยาก การเกี่ยงความรับผิดชอบของหน่วยงานรัฐ

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบุกรุก ละเลยและขาดการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดของพระสงฆ์และคนในชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้ปัญหาที่พบอาจเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน จึงเป็นการอันสมควรที่คณะสงฆ์จังหวัดเลยซึ่งถือเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ควรตระหนักถึงความสำคัญและร่วมหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดให้มีความเหมาะสม สามารถปฏิบัติได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำการประชุมเชิงปฏิบัติการประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของโบราณสถานภายในวัดในจังหวัดเลย และบทบาทพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยกับการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด เพื่อที่จะหาแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดที่เหมาะสมของคณะสงฆ์จังหวัดเลย โดยมีการนิมนต์พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดที่มีโบราณสถานภายในวัดเข้าร่วมประชุมจำนวน 30 รูป สามารถสรุปแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดโดยพระภิกษุสามเณรภายในวัด ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถาน พระสังฆาธิการในจังหวัดเลยได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์ร่วมกัน ดังนี้

- (1) พระภิกษุสามเณรต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของโบราณสถาน ตลอดจนได้รับความรู้และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการอนุรักษ์โบราณสถานของพระภิกษุสามเณรภายในวัด
- (2) พระภิกษุสามเณรภายในวัดต้องร่วมกันดูแลรักษาความสะอาดบริเวณโบราณสถาน
- (3) พระภิกษุสามเณรภายในวัดต้องร่วมกันวางแผนการอนุรักษ์โบราณสถานให้มีสภาพมั่นคงแข็งแรง มีการวางแผนการดูแลอย่างเป็นระบบ
- (4) พระสังฆาธิการและพระภิกษุสามเณรภายในวัดต้องร่วมมือกับชุมชน สถานศึกษา หน่วยงานรัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม
- (5) พระสังฆาธิการและพระภิกษุสามเณรภายในวัดต้องพยายามสร้างเครือข่ายในการดูแลรักษาโบราณสถานกับกลุ่มพระสังฆาธิการที่ภายในวัดมีโบราณสถาน

การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย

กระบวนการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย โดยการผลักดันและขับเคลื่อนในขั้นต้นจากโครงการวิจัยเรื่อง “การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย” นั้น มีกระบวนการทำงานเพื่อสร้างเครือข่ายตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- (1) ขั้นตอนการประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยได้ทำหนังสือแนบสารพระสังฆาธิการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลโบราณสถานภายในวัด ซึ่งประกอบไปด้วยพระสังฆาธิการจากวัดที่มีโบราณสถานจำนวน 20 รูป มาร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย
- (2) ขั้นตอนการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้นำเสนอรายงานการเก็บข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และความสำคัญของโบราณสถานภายในวัด ตลอดจนสภาพปัญหาการรुक้า ทำลายและละเลยการอนุรักษ์และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน ซึ่งได้จากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งนำมาสู่การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมกันอนุรักษ์พัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นระบบและมีเครือข่ายในระดับคณะสงฆ์จังหวัดเลย
- (3) ขั้นตอนการคัดเลือกคณะทำงานเครือข่ายชุมชน ที่ประชุมได้มีมติเลือกพระสิริรัตนเมธี เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย รองเจ้าคณะจังหวัดเลย เป็นประธานเครือข่าย พระครูประภักดิ์จันทโชติ เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ เป็นรองประธานเครือข่าย และมีการเลือกพระปลัดยุรนนท์ สมงคโล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย เป็นเลขานุการและผู้ประสานงานเครือข่าย พร้อมทั้งเลือกกรรมการบริหารงานเครือข่ายที่มีทั้งพระสังฆาธิการอีก 7 รูป

ที่ประชุมเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยดังนี้

- (1) ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างวัดที่มีโบราณสถานกับเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร กรมการศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเลย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดร่วมกัน

(2) ทำหน้าที่แจ้งข่าวสารการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ให้เครือข่ายตามวัดหรือชุมชนต่างๆ ได้รับทราบร่วมกัน

(3) ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อหางบประมาณมาดำเนินการบูรณะ ซ่อมแซมและพัฒนาโบราณสถานภายในวัดให้อยู่ในสภาพคงทน และอยู่ในภูมิทัศน์ที่เหมาะสม

(4) ทำหน้าที่ขับเคลื่อนและส่งเสริมการพัฒนาโบราณสถานภายในวัดในเขตจังหวัดเลยให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา ศิลปกรรมและวัฒนธรรมในระดับจังหวัดเลย

(5) ทำหน้าที่จัดการประชุมเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยเป็นประจำทุกปี เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานด้านการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดร่วมกัน

(6) คณะทำงานเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลย แต่ละชุดมีวาระในการดำเนินงาน 3 ปี เมื่อหมดวาระให้มีการดำเนินการประชุมเพื่อคัดเลือกคณะทำงานชุดใหม่ตามความเหมาะสม

บทบาทหน้าที่ของคณะทำงานกระบวนการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยข้างต้นนี้ ถือเป็นแนวทางการจัดการและการบริหารงานเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยที่จะมีการดำเนินการต่อไปอย่างน้อยก็เป็นวาระละ 3 ปี ซึ่งถือเป็นมิติใหม่ของการทำงานโดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน

ในการทำงานของเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยนั้น ได้มีความพยายามในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์หรือบูรณาการใช้ในการทำงานอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัด เพื่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดของคณะสงฆ์จังหวัดเลย คณะผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรม “อปริหานิยธรรม” มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในวัดเชิงบูรณาการ อันจะส่งผลให้เกิดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งประกอบไปด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ, (2) พร้อมเพรียงกันประชุม, (3) ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทเจ้าไม่ทรงบัญญัติ, (4) ภิคุเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ เป็นสังฆปริณายก เคารพนับถือภิคุเหล่านั้น, (5) ไม่ล่ออำนาจตมหาคือความอยากที่เกิดขึ้น, (6) ยินดีในเสนาสนะป่า และ (7) ตั้งสติระลึกลไว้ในใจว่าเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีลงาม

อปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการ ถือว่าเป็นธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม และยังเป็นหลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะ เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่องานส่วนรวม ความสามัคคีของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สามารถนำหลักพุทธธรรมอปริหานิยธรรมมาประยุกต์เพื่อเป็นแนวทางในการบูรณาการการทำงานของเครือข่ายการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัดของพระสังฆาธิการในจังหวัดเลยได้ เพื่อที่จะนำพาให้โบราณสถานภายในวัดได้รับการอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี พระพุทธศาสนาและศิลปกรรม สำหรับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ได้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจสืบไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีความเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการนำผลจากการวิจัยไปปฏิบัติและต่อยอด ซึ่งแบ่งข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน คือ นำเสนอข้อเสนอแนะต่างๆ ในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องสนับสนุนและเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานภายในวัด มีการประสานงานกับหน่วยงานหลายฝ่ายและทุกครั้งที่ได้ตอบรับ เปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นเพื่อให้รัฐมีส่วนร่วมเพื่อหาทางออกให้กับประชาชน มีการจัดตั้งอำนวยการความสะดวกและสาธารณูปโภคต่างๆ ให้ทั่วถึง เช่น ถนนหนทาง แสงสว่าง ป้ายข้อมูล ป้ายบอกทาง การซ่อมบำรุงหรือบูรณะ เป็นต้น

ควรมีการจัดทุนหมุนเวียนที่เกิดจากภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาช่วยเหลือ ในการถวายพระสงฆ์สามเณรหรือจ้างชาวบ้านเข้ามาดูแลความสะอาด รักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวตามโบราณสถาน และสนับสนุนงบในการจัดอบรมยุวมัคคุเทศก์ หรือสนับสนุนเงินทุนในการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่ชุมชน ควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถานให้กับประชาชน เด็กหรือเยาวชน มีส่วนร่วมในการการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน เพื่อการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจทางด้านประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ วัฒนธรรมและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถาน มีการจัดประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างจริงจัง จัดสภาพภูมิทัศน์รอบๆ โบราณสถานให้เหมาะสม และจัดกิจกรรมในลักษณะการท่องเที่ยวและพัฒนาโบราณสถานโดยชุมชนร่วมมือกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำองค์ความรู้และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเชิงบูรณาการที่ได้ในเชิงปฏิบัติการมากยิ่งขึ้น โดยให้เข้าถึงชุมชนและกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกำลังสำคัญของสังคมท้องถิ่นต่อไป นั่นก็คือ เยาวชน และควรต่อยอดการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และพุทธศิลป์ของโบราณสถานมาเชื่อมกับการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนรอบวัด ซึ่งจะทำให้เยาวชนอยากเรียนรู้และเข้าใจความเป็นมาของท้องถิ่นตนเองได้มากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ หากมีการศึกษาวิจัยต่อไปควรเป็นการศึกษาวิจัยที่เห็นความสำคัญและความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการศึกษาและปลูกฝังจิตสำนึกในการตระหนักรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ และการอนุรักษ์โบราณสถาน ก่อนที่โบราณสถานเหล่านี้จะถูกทำลายโดยการกระทำของประชาชนที่ปราศจากความรู้ความเข้าใจ โดยดำเนินการศึกษารวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนโบราณและแหล่งโบราณคดี เพื่อประยุกต์ใช้เสริมหลักสูตรการเรียนการสอนในสถานศึกษา สำหรับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ได้เกิดความรู้ความเข้าใจและความภาคภูมิใจ นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจที่ลุ่มลึกในการดูแลและอนุรักษ์โบราณสถาน แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ พุทธศิลป์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของท้องถิ่น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาต่างๆ สืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **ประวัติศาสตร์ทั่วราชอาณาจักร เล่ม 11**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2534.

กรมศิลปากร. **พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504**

แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 พร้อมด้วยระเบียบ ประกาศ และคำสั่งที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงาน

นิติการ สำนักงานเลขาธิการกรมศิลปากร, 2541.

กรมศิลปากร. **ศิลปะถ้ำในอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์
และภูมิปัญญาจังหวัดเลย. กรุงเทพมหานคร: ศุภสมาคมปราชญ์, 2544.

ชวลิต อธิปัตย์กุล. สิมญวนในอีสาน: ความโยงใยพัฒนาการจากที่มา ที่ไป และสิ้นสุด ในห้วงมิติเวลาบนภาค
อีสานของประเทศไทย. อุดรธานี: เต้า-โล้, 2556.

ธงชัย สิ่งอุดม และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในลุ่มแม่น้ำ
เลย จังหวัดเลย. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
2559

ธีระวัฒน์ แสนคำ. ร่องรอยวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดี-ลพบุรีในพื้นที่จังหวัดเลย. เลย: รุ่งแสงธุรกิจ
การพิมพ์, 2558.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมล คีมทอง, 2552.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2557.

พระมหากวีพัฒน์ สุขเมธี. การบริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: วัดไตรมิตรวิทยาราม, 2557.

สุรพล ดำริห์กุล. แผ่นดินอีสาน. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ. 2549.

สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร. แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: สำนัก
โบราณคดี กรมศิลปากร, 2550.